

KICHIK YOSHIDAGI BOLALARNING XOTIRASINI RIVOJLANTIRISH

Masharipova Nilufar Bazarbaevna

*Xorazm viloyati Urganch tumani 43-sonli umumiy
o'rta ta'lim maktabi amaliyotchi psixologi*

Karimova Shoira Davlatmuratovna

*Xorazm viloyati Urganch tumani 24-sonli umumiy
o'rta ta'lim maktabning amaliyotchi psixologi*

Ruzimova Tamara Yuldashevna

*Xorazm viloyati Urganch tumani 8-sonli umumiy
o'rta ta'lim maktabining amaliyotchi psixologi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning yosh o'zgachaliklari, individual xususiyatlari, xotirasi, xotirasini rivojlantiruvchi usullar haqida fikr yuritilgan.*

Kalit so'zlar: *Xotira, kichik maktab yoshi, davrlar, xususiyatlar, metodika va usullar.*

Annotation: *This article discusses the age characteristics, individual characteristics, memory, and ways of developing memory of primary school students*

Key words: *Memory, small school age, periods, features, methodologies and methods.*

Аннотация: *В данной статье рассматриваются возрастные характеристики, индивидуальные особенности, память и способы развития памяти учащихся начальных классов.*

Ключевые слова: *Память, малый школьный возраст, периоды, особенности, методологии и методы.*

Inson dunyoga kelarekan, asta-sekinlik bilan butun olamni tanib, ilg'ab boshlaydi. Uning tashqi ta'sirlarga javob reaksiyasiham tobora kuchayib boradi. Bu jarayonlarning barchasi birdaniga sodir bo'lib qolmasdan, balki, turlixil omillar aralashuvi natijasida yuzaga keladi. Ya'ni, insonning bilish jarayonlari, hissiy-irodaviy sohasi, tashqi o'zgarishlar jamlanib insonni olamga, olamni esa, insonga tanitib boshlaydi. Ana shunday jarayonlar sodir bo'lar ekan, bunda albatta xotiraning o'rni bo'lakdir. Chunki, agar tashqi olamning boshmiya katta yarim sharlari qobig'ida hosil bo'ladigan obrazlari, timsollari va ularning izlari yo'qolib ketaversa, tajribaning saqlanishi, bilimlarning boyishi, murakkablashishi, muayyan tartibga kelishi, qaytadan jonlanishi mutlaqo mumkin bo'lmas edi. Biz bilamizki, individning o'z tajribasini esda saqlashi, esda olib qolishi va keyinchalik uni yana qaytadan esiga tushirishi xotira deb ataladi. Xotira insonni kelajagini, tarixini, butun yashash jarayonini anglatib, eslatib turuvchi jarayondir. Xotira individ dunyoga kelganidan rivojlana boshlaydi. Uni rivojlantirishda turlixil metodikalar, mashqlar va o'yinlardan foydalaniladi. Bugun biz,

kichik maktab yoshidagi bolalar xotirasini rivojlantirishda foydalaniladigan metodikalar va ularning ahamiyati haqida so'z yuritimiz.

Kichik maktab yoshi davriga 6-10 yoshli boshlang'ich (I-IV) sinflarning o'quvchilari kiradi. Bola maktab ta'limiga bog'chada tarbiyalanayotganida tayyorlanadi. Bunda u maktabda o'quvchilarga qo'yiladigan har xil talablar bilan tanishadi, fan asoslarini o'rganish uchun biologikva psixologik jihatdan tayyor bo'ladi. Kichik maktab yoshidagi bolalarningxotirasi qiziqarli, ajoyib-g'aroyib, kishini taajjubga soladigan ma'lumot vahodisalarni puxta esda olib qolish, esda saqlash, esga tushirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Shudavrgacha bevosita kattalar rahbarligida u yoki bu axborotlarni o'zlashtirib kelgan bo'lsa, o'zxohish-irodasi bilan zarur ma'lumotlar to'plashga, o'z oldiga aniq maqsad va vazifa qo'yishga harakatqiladi. Bolaning ana shu faolligi xotirasining muayyan darajada rivojlanganini bildiradi. U she'r, hikoya va ertaklarni esda qoldirish uchun ko'p takrorlashi, yod olishning eng qulay yo'l vausullaridan foydalanishi ta'lim jarayonida unga juda qo'l keladi, birinchi sinf o'quvchisiko'pincha yaqqol obrazli xotiraga suyanib bilish faoliyatini tashkil etsa ham, bu ish xotiraningboshqa turlarini inkor qilmaydi, aksincha, ta'lim so'z-mantiq xotirasini taqozo etadi.

So'z-mantiqxotirasining mavjudligi ma'nosini tushunib esda olib qolish jarayonining samaradorligi ortishiga kengimkoniyat yaratadi. Tajribadan ma'lumki, bola ma'nosiz so'zlardan ko'ra ma'nodor tushunchalarnibirmuncha tez va mustahkam eslab qolish xususiyatiga ega.

Kichik maktab yoshidagi o'quvchilar xotirasining eng muhim xususiyatlaridan biri – so'zmantiq xotirasi va ma'nosiga tushunib eslab qolish salmog'ining ortishidir.

Xotirani rivojlantirishda juda ko'p metodikalardan foydalaniladi. Yosh davrlari va ontogenez psixologiyasi sohasida qiyoslash metodi turli yoshdagi odamlarning bilish jarayonlari, shaxsiy xususiyatlari, bilimlarni o'zlashtirish imkoniyatlari, aqliy qobiliyatlarining o'zigaxosligi va farqlarini o'rganishda qo'llaniladi. Intellektual testlar xotiraning mahsuldorligi yoki noyob xislatliligini aniqlashda qo'llaniladi. Bevosita esda olib qolish xususiyatlarini piktogramma,ya'ni rasmi assotsiatsiyalar metodi orqali ham o'rganish mumkin. Sinaluvchi aniq so'zni rasmdagi tasvir orqali eslab qolishi kerak.Sinaluvchi so'z va tasvir o'rtasidagi aloqani o'ylab topishi kerak, bu esa keyinchalik so'zni qayta esga tushirishga yordam beradi. R.Meyli testi 1961 yilda ishlab chiqilgan bo'lib, 7-14 yoshli bolalar va kattalarning ko'rish va eshitish xotirasini o'rganishda qo'llaniladi. Bu metodika orqali sinaluvchining esda olib qolish qobiliyati o'rganiladi. Bu tadqiqotlar bir kunda o'tkazilmaydi. Yanabir metodikalardanbiri obrazlarni eslab qolishga yo'naltirilgan va „Obrazlar bo'yicha xotira metodikasi” deb ataladi. Metodikadagi obrazlarni (12 ta rasm) sinaluvchiga 20 sekund mobaynida o'rganish tavsiya etiladi. Obrazlarni eslab qolish lozim va 1 minut ichida blankada aksettirish lozim.

Ko'rib esda olib qolingani narsani qayta tiklash metodikasi- ko'rish xotirasi xususiyatlarini D.Veksler (1945) taklif etilgan metodika yordamida o'rganish mumkin.

Bu metodika xotira shkalasini o`rganish subtestlaridan biridir. Bundan tashqari xotirani rivojlantiruvchi mashqlardan: „So`zlarni aytibber” , „Sonlar ketma-ketligini top”, „Predmetlarning o`rnini top” kabilarham kichik maktab yoshidagi bolalar xotirasini rivojlantirishda foydalaniladi.

Umuman aytganda bolalarning xotirasini rivojlantiruvchi metodika va mashqlar turli-tumandir. Ularni rivojlantirishda metodikalardan foydalanish albatta yaxshi natija beradi. Shuningdek, xotirani rivojlantiruvchi mashqlaruni rivojlantiribgina qolmasdan, balki, kichik maktab yoshidagi bolalar xotirasini mustahkamlashda ham foydalaniladi.

FOYDALANILADIGANADABIYOTLAR:

1. Ergash G'oziyev „Umumiypsixologiya” Toshkent 2010. { 417-419-b}
2. Sh. A. Dustmuhamedova, Z.T.Nishanova, S.X. Jalilova „Yosh davrlari va pedagogik psixologiya” Toshkent 2014. { 119-125}
3. Z. T. Nishanova, Z.Q.Urbanova S.Abdiyev „Psixodiagnostikava eksperimental psixologiya” Toshkent-2011. {113-122 b}